

Бекмуратова Рахат Топчубаевнанын «Колледждерде кыргыз адабияты сабагында студенттердин окурмандык компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн методикасы» деген темадагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча, педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине карата

РАСМИЙ ОППОНЕНТТИН ПИКИРИ

Өлкөбүздөгү жалпы билим берүүчү орто мектептердин башталгыч класстарынан тартып жогорку класстын окуучуларына, орто кесиптик окуу жайларынын, жогорку окуу жайларынын студенттерине чейин билим алуучулар ээ болуучу компетенциялар аныкталып, билим берүү стандарттарында камтылган. Анткени, компетенттүүлүккө негиздеп окутуу коомдук ар кандай кырдаалдарга ылайык заманбап түшүнүктөрдүн пайда болушуна, адамзаттык баалуулуктардын өзгөрүп, улам жаңы мазмунга ээ болуусуна байланыштуу заман талабына ылайык ишмердүүлүккө негиздеп окутуу болуп саналат.

Диссертациялык иш изилдөөнүн илимий негизи тууралуу түшүнүк берген киришүүдөн, 3 главадан жана алардан келип чыккан корутундулардан, жалпы корутундудан, пайдаланылган адабияттардын тизмесинен, тиркемелерден уюштурулган.

Диссертациянын биринчи главасы “Колледждерде кыргыз адабияты сабагында студенттердин окурмандык компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн теориялык маселелери” деп аталып, анын “компетенттүүлүк”, “окурмандык компетенттүүлүк” түшүнүгү жана анын орто кесиптик окуу жайларындагы билим берүү системасында алган орду” деген 1-бөлүмүндө “компетенттүүлүк”, “окурмандык компетенттүүлүк” түшүнүктөрүнө терминологиялык анализ берилген. Окуу процессинде мамлекеттик стандартта көрсөтүлгөндөй үч түйүндүү компетенттүүлүктү окутуу

процессинде колдонуу менен жогорулатуу зарылдыгынын келип чыгышына талдоо жүргүзүлгөн. Башкача айтканда, анын 1-окурмандык; 2-баалуулук дүйнө таанымдык; 3-адабий-чыгармачылык компетенттүүлүктөрүнө токтолгон. Ошондой эле компетенттүүлүктү ишке ашыруудагы бир топ маселелер изилдөөнүн негизги таянычы болгон.

Диссертациянын 12-бетинде “Окутуучунун компетенттүүлүгүнүн дээрлик ар тараптуулугу окутуу процессинде көрүнөт жана ошого карата бааланат. Окутуу тууралуу ар кандай көз караштар бар. Маселен, кандай гана окутуу болбосун, анын негизги максаты – окутуу менен окутуучунун, студенттин билимин өркүндөтүү, ошондуктан У.Джеймс, Э.Торндайк, Дж.Уотсон, К.Коффкалар окутууну өнүгүү катары карашат. Ал эми В.Штерн окутуу өнүгүүнүн жана жетилүүнүн сырткы шарттары деп эсептейт” –деген ойду айтуу менен окутуу дегенибиз, студенттерди билим, билгичтик, көндүмдөргө ээ кылуу менен аларды чыгармачыл активдүү көз караштагы инсан кылып тарбиялоодогу окутуучунун студент менен биргелешкен бир багыттагы иш-аракети экендигин баса белгилеген.

Диссертациянын 57-бетинде “Кыргыз адабияты – кыргыз элинин көркөм казынасы. Кыргыз адабиятын окутуунун максаты – колледждин студенттерин көркөм казынанын, турмуштун сыноосунан өткөн мыкты үлгүлөрү менен терең тааныштыруу аркылуу алардын дүйнөгө гуманисттик көз карашын, турмуштук активдүү позициясын, адеп-ахлак ишенимин, рухий маданиятын калыптандыруу, оозеки жана жазуу кебин өстүрүү, эстетикалык табитин жогорулатуу” - деп айтуу менен өз эл-жерин сүйгөн, башка калктарды да урматтаган, улутунун прогрессивдүү салт-санаасын, рухий, адеп-ахлак кенчтерин боюна сиңирген, жалпы адамзаттык дөөлөттөрдү өздөштүргөн, демократиялык аң-сезимди алып жүргөн, ыймандуу жана ишкер инсандарды калыптандырууга иштиктүү түрдө көмөктөшүү, адабиятты коомдук аң-сезимдин, рухий өнүгүштүн спецификалык бир формасы катары жалг муундарга таанытуу, жеткирүүнү көздөгөн.

Экинчи глава “Колледждерде кыргыз адабияты сабагында студенттердин окурмандык компетенттүүлүгүн өнүктүрүү боюнча илимий изилдөөнүн материалдары жана методдору” деп аталып анын “Студенттердин окурмандык компетенттүүлүгүн өнүктүрүү боюнча илимий изилдөөнүн материалдары” аттуу параграфында орто кесиптик окуу жайларында кыргыз адабиятынын календардык-тематикалык планы, андагы акын-жазуучулардын чыгармаларына сааттардын бөлүштүрүлүшү, программанын негизги мазмуну, тандалып алынган чыгармалар, мектеп окуучуларынын 10-11-класстарынын кыргыз адабияты предметине бөлүштүрүлгөн сааттан айырмачылыгы берилген. Андан сырткары орто кесиптик окуу жайларында кыргыз адабиятын окутуунун максат-милдеттери, колледждин студенттеринин кесиптик өзгөчүлөгүнө ыктап берилиши, алардын мектеп программасынан өзгөчөлүктөрү көрсөтүлгөн.

Педагогикалык изилдөөлөрдү жүргүзүү ишинин предметине жана объектисине ылайык методологияга жана методдорго таянып жүргүзүлүшү, конкреттүү изилдөөлөрдүн натыйжасы, ошол изилдөөлөрдө колдонулган усулдардын топтому, алардын өзгөчөлүктөрү жөнүндөгү маселелер каралган. Илимдин кайсы бир тармагында өз учурунда колдонулган усулдардын жыйындысы жана изилдөө методдору ошол илимдин методологиясын аныктайт. Ошону менен бирге методика боюнча айрым окумуштуулардын көз караштарына жана аныктамаларына токтолгон. Азыркы окутуу процессин өркүндөтүүнүн натыйжалуу жолу катары активдүү окутуу усулдары сунуш кылынган. Ошондой эле методологиялык маселелердин белгилүү бир илимдин объектине, предметине жана мазмунуна байланышкан маанисинин зор экендигине басым жасалган. Изилдөөнүн объектине, предметине жана мазмунуна байланышкан педагогикалык изилдөө усулдарын колдонуу менен эксперименталдык тажрыйба иштерин жүргүзгөн.

Экинчи главанын үчүнчү параграфында “Педагогикалык эксперименттин уюштурулушу, жүрүшү жана анын жыйынтыктарында” колледждерде кыргыз адабияты дисциплинасын окутуу менен студент-окурмандын компетенттүүлүгүн жогорулатуу көйгөйүн чечүү үчүн эксперимент өткөрүүнүн зарылдыктары чагылдырылган. Изилдөөнүн максатына жана милдеттерине, логикалык ырааттуулугуна ылайык аныкталган интерактивдүү усулдардын түрлөрүн жана жалпы сунуштарды педагогикалык процессте экспериментте текшерүү аркылуу чындыкка жетүү зарылдыгы болгон. Демек, педагогикалык эксперименттин максаты илимий жактан негизделген моделдин эффективдүүлүгүн орто кесиптик окуу жайларында сыноо жана сынактан өткөн варианттарды практикага сунуштоо болуп эсептелген.

Диссертациянын 111-бетинде “Билим берүү системасында жаңы технологияларды колдонуу, анын жаңыча мазмун, формадагы түрлөрүн жаратуу, аны тажрыйбада сыноо, заманбап ыкма-усулдарды билим жараянында туура жолго салуу сапаттуу натыйжа алууга жакындан жардам бере тургандыгы баарыбызга белгилүү. Өзгөчө билим берүүнү жаңы мазмун, жаңы формага салуу маселеси эң биринчи адабият предметине тиешелүү экендиги белгиленүүгө тийиш. Андыктан ар кандай предмет билим аркылуу үйрөнүлүп, эне тили аркылуу билим жолуна кадам таштайт. Ал эми адабият – бул билим жана тарбиянын коломтосу, тутандыра турган кору” –деп айтуу менен акыркы жылдарда өлкөбүздөгү орто кесиптик окуу жайларында студенттердин билим деңгээлинин сапаты менен параллель алардын окурмандык компетенттүүлүгүн ар бир предметти окутууда, ошонун ичинде кыргыз адабияты сабагында жогорулатуу үчүн ар кандай аракеттер жүрүп жаткандыгын айтып өткөн.

Диссертациянын 148-бетинде “Баарыбызга белгилүү болгондой азыркы мезгилде мектептен баштап жогорку окуу жайларына чейин билим берүүнүн сапатын башкаруу системасын түзүү проблемасына көңүл буруу негизги

маселелерден болуп саналууда. Анткени бүгүнкү коомдун жаңылануусу, өзгөрүүлөрдүн күтүлбөгөн ылдамдык менен мүнөздүлүшү, ар бир адистен ийкемдүүлүктү, мобилдүүлүктү, күтүлбөгөн жаңы шарттарга ыңгайлашууну, ар кандай маалымат булактары менен иштей билүүнү, кесиптик деңгээлин тынымсыз жогорулатып турууну талап кылууда. Ушундай зарылдыкты пайда кылган шарттардан улам билим берүү системасынын максаты – аалам масштабында ой жүгүртө билген, келечек багыты жигердүү, чыгармачыл активдүү позициядагы кесипкөй адисти инсан кылып калыптандыруу милдети болуп саналат.”- деп айтуу менен мектептеги мугалимдер жамаатынан баштап ЖОЖдорго чейин өз ишмердүүлүктөрүн билим берүүнү өнүктүрүү программа концепцияларына ылайык уюштурулгандыгын белгилеп өткөн.

Үчүнчү глава “Колледждерде студенттердин окурмандык компетенттүүлүгүн интерактивдүү усулдардын негизинде жогорулатуунун методикасы” деп аталган. Бул главада кыргыз адабияты предметин окутуунун максаты катары орто кесиптик окуу жайларынын 1-курсунун студенттеринин адабий билимин жогорулатуу, окурмандык ишмердүүлүгүн арттыруу, эне тилинде оозеки кеп казынасын өстүрүү, сөздүк корун байытуу менен көркөм ой жүгүртүүсүн калыптандыруу жана интерактивдүү усулдардын негизинде чыгармачылык ой чабытын өнүктүрүү болуп саналгандыгы белгиленген.

Диссертациянын 162-бетинде “Учур талабына ылайык илимий-усулдук илимдердин идеялык маани-маңызы жаңыланды, илимий таанып-билүүнүн методдору өркүндөп өстү. Анын натыйжасында билим берүү системасында окутуунун жаңы технологияларын, инновациялык окутууну окутуу, тарбиялоо процессинде колдонууга зор мүмкүнчүлүктөр пайда болду. Билим берүү системасындагы мындай ойлоп табуулар өндүрүштүн бардык тармагында жана илимий чөйрөдө изилдөө объектисине айланды. Жыйынтыгында сандаган илимий-усулдук эмгектер жазылып, алардын мазмунунда окутуунун жаңы технологиялары катары интерактивдүү окутуу практикаланды. Аталган технология бала бакчадан баштап, мектептеги

окуучулардын, ЖОЖдордогу, орто кесиптик окуу жайларындагы студенттердин чыгармачылык, интеллектуалдык мүмкүнчүлүктөрүн ар тараптан ачуу менен алардын өзүн-өзү өнүктүрүү, ой жүгүртүүсүн өстүрүү, руханий адептүүлүккө тарбиялоо, билим, билгичтик, көндүмдөрүн калыптандыруу максатын көздөгөн” - натыйжада бул максатты ишке ашырууда окутуунун технологияларынын жаңы багыттары оптималдаштырылганын айтып өткөн.

Изилдөөнүн корутунду-сунуштары ишенимдүү жасалган, алар коюлган милдеттердин чечилишине баш ийдирилген.

Изденүүчү Р.Т.Бекмуратова изилдөөгө жаңыча мамиле кылып, көтөрүлгөн бардык көйгөйлөрдү бүгүнкү күндүн талабына ылайык иштеп чыгууга жетишкен.

Илимий эмгек боюнча айрым бир сунуштарды айта кетсек:

1. Сөз менен иштөө процесси диссертацияда толук чагылдырылган эмес. Албетте, көпчүлүк чыгармалардан мугалим иштей турган сөздөр аныкталган, бирок аларды түшүндүрүү кандай болот, чечмелениши берилеби ж.б. маселелер каралса болмок.
2. Диссертациядагы шилтемелердин көбү орус тилинде берилген. Кыргыз тилине которулуп жазылса көркөмдүүлүгүн арттырмак.

Бул айтылгандар диссертациянын илимий-методикалык аппаратына, түзүлүшүнө, жалпы мазмунуна таасирин тийгизбейт. Диссертация өз алдынча аткарылган илимий-изилдөө иш катары саналат жана диссертант алдына койгон милдеттерин толук аткара алган деп эсептөөгө болот.

Жыйынтыктап айтканда, Бекмуратова Рахат Топчубаевнанын «Колледждерде кыргыз адабияты сабагында студенттердин окурмандык компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн методикасы» деген темадагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча диссертациялык иши жана анын авторефераты Кыргыз Республикасынын Жогорку Аттестациялоо комиссиясынын

«Окумуштуулук даражаларды берүүнүн тартиби жөнүндөгү жобосунун» 10. пунктуна ылайык иштелип чыккан эмгек болуп саналат. Изилдөөнүн автору Р.Т.Бекмуратова аталган адистик боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу.

Расмий оппонент, педагогика
илимдеринин кандидаты, ишени

Абдырасулова Э.К.

